

VR 16.10.20 - CONCERTZAAL

IL GARDELLINO & RUTH VAN KILLEGEM, BLOKFLUIT

il Sorriso di Vivaldi

CCHA.BE

VR 16.10.20 - CONCERTZAAL

**IL GARDELLINO &
RUTH VAN KILLEGEM,
BLOKFLUIT**

il Sorriso di Vivaldi

Dit programmaboekje wordt u gratis aangeboden door CCHA.
samenstelling/redactie: Riet Jaeken

PROGRAMMA

Giuseppe Antonio Brescianello ⁽¹⁶⁹¹⁻¹⁷⁸⁵⁾

Concerto voor hobo, viool, strijkers en basso continuo in si bemol klein

Allegro

Grave

Allegro

Antonio Vivaldi ⁽¹⁶⁷⁸⁻¹⁷⁴¹⁾

Concerto voor sopranino, strijkers en basso continuo

in do groot, RV443

Allegro

Largo

Allegro molto

Concerto voor viool en strijkorkest in mi groot, RV271, 'L'amoroso'

Allegro

Cantabile

Allegro

Concerto voor altblokfluit, strijkers en basso continuo in fa groot, RV98, 'Tempesta di Mare'

[Allegro]

Largo

Presto

Concerto voor cello, strijkers en basso continuo in la klein, RV418

Allegro

Largo

Allegro

Georg Philipp Telemann ⁽¹⁶⁸¹⁻¹⁷⁶⁷⁾

Dubbelconcerto voor blokfluit & traverso in mi klein, strijkers en basso continuo, TWV 52:e1

Largo

Allegro

Largo

Presto

Er is geen pauze

TOELICHTING

Giuseppe Antonio Brescianello

Brescianello was een Italiaans barokcomponist en vioolspeler. De naam van Brescianello komt voor het eerst voor in een document uit 1715, waarin de hertog van Beieren hem verzoekt vanuit Venetië naar München te komen, om deel uit te maken van het orkest in München om daar te spelen als violist. Al in 1716, toen hij pas een jaar in München actief was, kreeg hij het verzoek om de overleden dirigent Johann Christoph Pez op te volgen als "*Maître van concerten de la chambre*" bij het Hof van Württemberg in Stuttgart. In 1717 werd hij benoemd tot hofkapelmeester. In die tijd componeerde hij de "pastorale" opera *La Tisbe*, die hij gewijd had aan de aartshertog Everhard Lodewijk. Brescianello hoopte, dat zijn werk in het theater in Stuttgart zou worden opgevoerd. Dat bleek echter later tevergeefs. Brescianello had een geschil met Reinhard Keiser, die uit was op de positie van Brescianello. De ruzie duurde van 1719 tot 1721. Deze werd uiteindelijk in het voordeel van Brescianello beslist. In 1731 werd hij uiteindelijk benoemd tot de hoogste kapelmeester. Toen in 1737 wegens financiële problemen het hof moest bezuinigen, verloor Brescianello zijn positie. Na 1737 had hij meer tijd om zich te richten op zijn 12 concerten en symfonieën. In 1744 waren de financiële problemen bij het hof afgenomen en kreeg Brescianello zijn positie als Oberkapellmeister weer terug vanwege zijn speciale kennis van muziek en uitstekende vaardigheden. Hij leidde de hofkapel en maakte operamuziek tot aan zijn pensionering tussen 1751 en 1755. Zijn opvolger was in eerste instantie Ignaz Holzbauer, die later opgevolgd werd door Niccolò Jommelli.

Vivaldi en de charme van de blokfluit

Tijdens de barok was de blokfluit een van de meest geliefde instrumenten, zoals blijkt uit het werk van Purcell, Bach, Telemann, Händel en Vivaldi. Het prototype was de altblokfluit. Daarnaast kwamen kleinere, hoger klinkende formaten voor, de sopraan en de sopranino (of flautino) en grotere, lager klinkende blokfluiten, de

tenor, de bas en zelfs de grootbas. Hét solo-instrument bij uitstek was de altblokfluit, die Bach geregeld voorschrijft. De zachte klank van de blokfluit – die in Italië niet toevallig '*flauto dolce*' heet – werd in de barok geassocieerd met diverse situaties, zoals liefdesscènes, pastorale taferelen, begrafenisrituelen, verschijningen van bovennatuurlijke wezens (godinnen en engelen) en als imitatie van vogelgezang. Een prachtig voorbeeld is de instrumentale inleiding van Bachs *treurcantate BWV106*, bekend als de *Actus tragicus*, met blokfluiten en gamba's, een werk dat zopas op het programma stond van CCHA op 2 oktober 2020 jongstleden, uitgevoerd door de schitterende zangers van Vox Luminis.

Los van een dramatische context ontstond er een boeiend repertoire met de blokfluit als solo-instrument, zowel voor amateurs als voor professionele spelers. Van Händel verscheen in 1730 een verzameling sonates voor blokfluit en basso continuo. Bij Telemann is de blokfluit een gegeerde solist, zowel in sonates als in orkestsuites en concerten, vaak in combinatie met andere soloinstrumenten. Antonio Vivaldi's belangrijkste bijdrage omvat een aantal virtuoze concerten, hetzij uitsluitend voor solisten, waarbij de blokfluit een van de partners is (onder meer samen met hobo, viool en fagot), hetzij voor soloblokfluit en strijkers, het althype in *RV441* en *442*, en de flautino in *RV443-445*. Dat toentertijd de blokfluit en de traverso streden om de titel van belangrijkste houtblaasinstrument, blijkt uit het feit dat concerten voor blokfluit werden bewerkt voor traverso. Dat laatste instrument haalde tegen ca. 1750 de bovenhand en verdrong de blokfluit steeds meer. Beide instrumenten zijn in sommige werken goed uitwisselbaar, zoals in *La Tempesta di Mare (RV98)*, een briljant programmatisch werk, geïnspireerd door de storm (net als een aantal delen van de Vier Jaargetijden), een dankbaar thema voor jachtige toonherhalingen, op- en neergaande toonladders, flitsende figuren en andere virtuoze trekjes. Het langzame middendeel intensifieert de spanning die in de finale opnieuw uitbreekt in een stormachtige slotscène.

De concerten voor sopranino of flautino zijn pareltjes. Het bekendste is het *concerto in do groot voor sopranino (RV443)*, een briljant, extravert werk, waarin de musiceervreugde van elke bladzijde spat.

Het lyrische middendeel is onvergetelijk. Het *celloconcerto RV418* werd wellicht gecomponeerd na de periode 1720/1724. Kenners van Vivaldi's cellosonates zullen de overeenkomst van het openingsthema van het eerste deel van *RV418* met dat van de sonate *RV43*, die dateert uit het midden van de jaren zeventig, herkennen. Het langzame deel in dit concerto behoort tot een van Vivaldi's favoriete types: de 'omlijste' solo. De ritornellos in de hoekdelen zijn op zichzelf al rijkelijk versierd en aantrekkelijk, maar de aandacht gaat uit naar de uitgebreide solo die hen scheidt. Let in de hoekdelen van dit concerto vooral op het uitgekende gebruik van het orkest bij de begeleiding van de solo.

Naast soloconcerto's voor minder gebruikelijke instrumenten (bijvoorbeeld de mandoline) schiep Vivaldi dubbelconcerto's voor de meest onwaarschijnlijke combinaties.

Veelschrijver Georg Philipp Telemann

Telemann wordt vaak ten onrechte bestempeld als een veelschrijver. Niettemin was hij in zijn tijd een invloedrijk componist: van zijn immense oeuvre werden veel stukken gepubliceerd en verspreid, en de combinatie in zijn werk van Franse charme en Italiaanse bravoure, de directe harmonische stijl en de levendige schrijfwijze zorgden ervoor dat zijn muziek veel gespeeld werd.

Zijn oeuvre bestaat uit opera's, cantates, oratoria, passiemuziek, motetten, psalmen, kamermuziek en orkestwerken. Telemanns petekind, Carl Philipp Emanuel Bach, volgde hem na zijn dood op als muziekdirecteur van de vijf Evangelisch-Lutherse hoofdkerken van de vrije handelsstad Hamburg. Deze Hanzestad was de ideale voedingsbodem voor het componeren van heel wat instrumentale werken voor de meest uitlopende bezettingen en voor de ontplooiing van zijn muzikale vakmanschap en initiatieven, waarbij het doelpubliek nu meer en meer de burgerij werd. Naast zijn verplichtingen aan de diverse kerken ageerde Telemann als een onafhankelijk componist en schreef in een galante en bevallige stijl conform de veranderende smaak en noden. Kort door de bocht kunnen we stellen dat Johann Sebastian Bach een eerder behoudsgezinde componist was terwijl Georg Philipp Telemann zich, veel meer dan Bach, makkelijk aanpaste

aan de mode en noden van het moment. Telemann schreef heel wat muziek in een galante en bevallige stijl. Men vond doorgaans de muziek van Telemann melodieuzer, natuurlijker en aantrekkelijker dan de oubollige, moeilijke en geleerde stijl van Bach.

De werken van Telemann zijn gecatalogiseerd in de Telemann *Werke Verzeichnis* (TWV), waar ze zijn ondergebracht in categorieën en gerangschikt naar toonsoort. In de categorie *TWV 52*, zijn concerten voor twee of meer instrumenten verzameld. Hier heeft Telemann gezorgd voor verrassende en unieke combinaties. Opvallend is dat al deze concerten geschreven zijn in de traditie van de *sonata da chiesa* (kerksonate), een vierdelige sonate in de volgorde langzaam-snel-langzaam-snel. Het bekendste van de vijf is het concert in mi-klein voor blokfluit en traverso, waar Telemann in het tweede *largo* aan Handel het thema leverde van de aria 'Where'er you walk' uit de *Messiah*. In het slotdeel horen we een ruige Poolse boerendans. Tussen 1704 en 1706 verkeerde Telemann regelmatig in Silezië, waar hij uit de eerste hand kennismaakte met de lokale volksmuziek.

IL GARDELLINO

De naam van het ensemble is ontleend aan Vivaldi's *concerto da camera "del Gardellino"*: het muzikaal portret van een virtuoze distelvink. In 1988 gingen hoboïst Marcel Ponsele en fluitist Jan De Winne van start met kamermuziekconcerten waarbij onder andere Marc Minkowski fagot speelde. Na enkele jaren vooral kamermuziekconcerten te hebben gegeven werden vanaf 1998 een vaste kern van vijf strijkers in 1998 toegevoegd om zo een veel groter repertoire te kunnen ontsluiten. In die jaren was Klara een stimulerende en projectondersteunende partner die ons de kans gaf door te groeien. Met de steun van de Vlaamse Gemeenschap werd il Gardellino vanaf 2000 een vaste waarde in het muzieklandschap, zowel in binnen- als buitenland.

Il Gardellino voert grondig onderzoek uit naar de historische achtergrond van de werken teneinde deze muziek van alle tijden stijlgetrouw voor het publiek van deze tijd te laten weerklinken. Op die manier heeft il Gardellino in de loop der jaren een heel eigen klankidoom ontwikkeld.

De bewondering voor het oeuvre van Johann Sebastian Bach vormt de spil van il Gardellino's repertoire, maar het ensemble gaat de boeiende uitdaging aan de muziek van ten onrechte minder bekende componisten uit te voeren wat blijkt uit de vele cd opnames en concerten met muziek van Eichner, Graun, Fasch, Janitsch, Stölzel en Heinichen.

Naargelang de noden van de muziek wordt de vaste kern van 8 musici uitgebreid met zangers, extra blazers en strijkers. De musici zijn toonaangevende specialisten van de historische uitvoeringspraktijk en internationaal gewaardeerde vertolkers van barokmuziek.

Il Gardellino geniet hoog aanzien zowel in eigen land als internationaal en het ensemble is aanwezig op de belangrijke muziekfestivals en podia in Europa (onder meer het MA Festival Brugge, Gent Festival van Vlaanderen, Festival Oude muziek Utrecht, Festival de Sablé,

Festival de Saintes, festivals in Praag, Innsbruck, Berlijn, Regensburg, Leipzig, Barcelona, e.a.), maar ook in Australië, Azië, de Verenigde Staten, Centraal- en Zuid-Amerika, Israël en Rusland. Concertreizen worden vaak met masterclasses verbonden.

Il Gardellino kan terugblikken op een rijke discografie, opgenomen voor de labels Accent, Klara, Eufoda en Passacaille. Deze opnamen oogsten veel bijval bij pers en publiek en een groot aantal hiervan is door de internationale pers met prijzen als Diapason d'Or en Classica onderscheiden.

Muzikanten

violen: Joanna Huszcza, Ortwin Lowyck, Michiyo Kondo
altviool: Kaat De Cock
cello: Ira Givol
contrabas: Frank Coppieters
klavecimbel: Guy Penson

solisten:

Ruth Van Killegem (blokfluit), Joanna Huszcza (viool), Jan De Winne (traverso), Ira Givol (cello) & Marcel Ponselee (hobo)

OM NAAR UIT TE KIJKEN

vr 18 dec 20 - 20 u

VLAAMS RADIO KOOR OLV BART VAN REYN

Stille nacht

We vullen één van de laatste dagen van het jaar met (h)eerlijke muziek uit de elegante 18de-eeuwse Duitse salons van de illustere families Bach en Haydn.

Verwacht u aan een zeer fijne selectie kerstmotetten met een voor deze tijden zeer toepasselijk intronummer:

Johann Sebastian Bach

Singet dem Herrn ein neues Lied, BWV 225

Johann Ludwig Bach

11 motetten: Uns ist ein Kind geboren

Johann Christoph Bach

Der Mensch, vom Weibe geboren; Wachet auf, ruft uns die Stimme & Merk auf mein Herz

Michael Haydn

Responsoria Ad Matutinum In Nativitate Domini, MH 639

Johann Michael Bach

Ehre sei Gott in der Höhe & Nun treten wir ins neue Jahr

Jan Sandström

Es ist ein Ros entsprungen

Franz Xaver Gruber

Stille nacht

Christmas carols

HET VOLLEDIGE PROGRAMMA OP ccha.be